

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 332.72:338.124.4

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ НА РИНКУ ЖИТЛА: ПРОБЛЕМАТИКА ОЦІНЮВАННЯ З ПОЗИЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Алексєнко Л. М., д.е.н.

*Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного університету*

Карпа І. С.

*Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука*

В статті піднімаються питання, які визначають теоретико-емпіричні аспекти наукового дослідження закономірностей та суперечностей розвитку технологій фінансування ринку житла з урахуванням сучасних тенденцій активізації міграції людського капіталу. Методологічною основою дослідження є системний метод пізнання економічних явищ і процесів, методи теоретичного узагальнення, статистичні методи, що дало змогу оцінювати фінансування ринку житла з позиції соціальної ефективності. Систематизовано основні теоретико-методичні підходи вирішення житлових проблем з урахуванням тенденцій розвитку нової гуманістичної моделі світової цивілізації. Емпіричні дослідження дають можливість діагностувати групи регіонів з низькою, середньою та високою інтенсивністю капітальних інвестицій в житлове будівництво, визначити інтенсивність капітальних інвестицій в житлове будівництво за обсягами в розрахунку на одну особу по регіонах. Для встановлення рейтингу регіону за капітальними інвестиціями в житлове будівництво на одну особу використано шкалу рангів. Визначено важливість відновлення кредитування як населення, так і суб'єктів господарювання за рахунок зниження рівня системних ризиків, оскільки відсутні механізми вирішення проблем житлового будівництва без участі банківських установ. Актуалізовано доцільність надання житлової нерухомості у фінансовий лізинг для забезпечення житлом громадян України, гарантування прав власників житла, розробку типових методик землекористування й житлової забудови.

Ключові слова: фінансова послуга, технологія, ринок житла, соціальна ефективність, міграція людського капіталу, мобільність робочої сили

UDC 332.72:338.124.4

**FINANCIAL SERVICES AT THE HOUSING MARKET:
OF EVALUATION FROM THE SOCIAL EFFICIENCY PERSPECTIVE****Alekseyenko L.***Ivano-Frankivsk Educational Institute of Management
Ternopil National Economic University***Karpa I.***International University of Economics and Humanities
named after Academician Stepan Demianchuk*

The article raises the questions that determine the theoretical and empirical aspects of the scientific research of the patterns and contradictions in the development of housing market funding technologies, taking into account the current trends in the acceleration of human capital migration. The methodological basis of the research is the systematic method of cognition of economic phenomena and processes, methods of theoretical generalization, statistical methods, which made it possible to evaluate the funding of the housing market from the social efficiency perspective. The main theoretical and methodical approaches to the solution of housing problems taking into account the tendencies of the development of a new humanistic model of the world civilization have been systematized. Empirical researches provide an opportunity to diagnose the groups of regions with low, medium and high intensity of capital investment in housing construction, to determine the intensity of capital investment in housing construction in terms of per capita by region. In order to establish the region's ranking according to capital investment in housing construction per person, a scale of ranks has been used. The importance of lending renewal to both the population and economic entities has been determined by reducing the level of systemic risks, as there are no mechanisms for solving the problems of housing construction without the participation of banking institutions. The expediency of residential property provision in financial leasing to provide housing for citizens of Ukraine, guaranteeing the rights of owners of housing, development of typical methods of land use and residential development have been updated.

Keywords: financial service, technology, housing market, social efficiency, migration of human capital, labor mobility

Актуальність проблеми. У контексті від «космополітичного універсалізму до еволюційно-інституційного трактування економічного розвитку» [1, с. 3–17; 2, с. 49–64; 3, с. 19–37] саме інвестування в людський капітал і гарантування достойного рівня життя дає змогу краще підготувати населення до вирішення проблем технологічних і структурних економічних зрушень. Це особливо важливо з урахуванням збільшення автоматизації виробництва й використання штучного інтелекту.

У глобальній економіці відбувається формування субнаціональних іпотечних житлових ринків. Водночас актуалізується проблематика зростаючої нерівності між громадянами, низької продуктивності праці й підвищених фінансових факторів уразливості економічних агентів. Експерти Міжнародного валютного фонду визнають, що дві третини світової нерівності пояснюються розходженнями в середніх доходах між країнами [4; 5, р. 25–48; 6, р. 3–28]. Міжнародні фінансові інституції здійснюють заходи щодо подолання проблем так званого «застою» реальних заробітних плат, що може негативно вплинути на економічне зростання; додаткового захисту фінансового сектора шляхом нарощування буферів капіталу й зміцнення балансів підприємств і банків; вирішення проблематики надмірних дисбалансів рахунків поточних операцій (у країн як із профіцитом, так і країн з бюджетним дефіцитом) [7].

У теоретико-економічній конструкції важливо осмислити сучасні перспективи розвитку нової гуманістичної моделі світової цивілізації. Векторність наукових досліджень в фінансовій науці ґрунтуються, по-перше, на формуванні системної цілісності світу, новітньої парадигми глобального розвитку і людини глобальної, нового економічного порядку з посиленням конвергенції країн; по-друге – на опрацюванні глобальних трансформацій в контексті поліцентричності, периферії, дивергенції, фінансової нестабільності [8, с. 89–102; 9, с. 159–162].

Аналіз останніх наукових досліджень. Провідні вчені-економісти застосовують новаторські підходи до висвітлення цивілізаційних викликів, зокрема В. Геєць актуалізує політичний цикл в економічній політиці завдяки забезпеченню нового рівня розвитку соціального капіталу на основі вдосконалення людської особистості, політичної конкуренції та конкуренції в бізнесі [1, с. 3–17]; П. Леоненко, В. Федосов, П. Юхименко визначають доцільність розроблення фінансових концепцій неокласичного мейнстріму та їх застосуванні як теоретичної основи фінансової політики держави [8, с. 88–100]; І. Лютий, О. Юрчук визнають фундаментальну цінність ринку фінансових послуг і банківських інститутів для досягнення сталого людського розвитку [10].

Серед українських економістів вагомий внесок у дослідження техпроблематики фінансування розвитку ринку житла внесли О. Колмакова, В. Смачило [11, с. 97–104], Ю. Манцевич [12, с. 6–10], Ю. Сафонов, В. Євсєєва [13, с. 18–21]. Більшість проблем вибору методів

фінансування житлового будівництва, відомих з економічної теорії й практики, у багатьох випадках не доведені до конкретних науково-методичних розробок з використанням сучасних технологій.

Основною метою роботи є виявлення та осмислення теоретико-прикладних підходів щодо оцінювання з позиції соціальної ефективності технологій фінансування розвитку ринку житла для формування сприятливих умов проживання населення з урахуванням постулатів ідеології сталого людського розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення житлової потреби актуалізується в умовах активізації міграції людського капіталу. За даними Світового банку, у 2016 році у 57 країнах із високим доходом іммігранти в середньому становили 26% населення, а в топ-10 країн світу – 36% [14]. Понад те, країни розробили десятки програм із метою залучення іммігрантів за рівнями кваліфікації, видами зайнятості, секторами економіки та рівнем їхнього соціального статусу. Більшості промислово розвинених країн щорічно потрібні нові іммігранти для підтримки розвитку своїх економік. Тільки Німеччині необхідно понад 500 тис. нових іммігрантів на рік. Тому з метою залучення та утримання іммігрантів країни Європейського Союзу застосовують відносно тимчасових мігрантів такі механізми, як видача посвідки на проживання і видача громадянства. У середньому по ЄС на 1000 жителів було видано 5 посвідок на проживання (усього понад 2,6 млн шт.) і 1,7 громадянства (841 тис. шт.).

Реформування політичного й економічного ладу в Україні потребує реалізації соціально спрямованої державної економічної політики з урахуванням національних вимірів. Натомість у структурі національного багатства України людський капітал становить приблизно 45% з негативною динамікою, а в країнах «сімки» і ЄС понад 75%; така диспропорція провокує серйозні проблеми у нашій державі [15]. Експерти Світового банку визнають, що в Україні без комплексного підходу до реформ у бюджетній сфері доведеться підвищувати ставки податків, скорочувати видатки та збільшувати запозичення на внутрішньому ринку, що загрожуватиме борговій стабільності та зменшуватиме потенціал зростання [15]. В Україні доходи населення суттєво скоротилися через глибоку економічну рецесію і високу інфляцію. Так, помірна бідність (розрахована Світовим банком за національною методологією) зросла з 15% у 2014 році до 22% у 2015 році,

тоді як рівень бідності, що передбачає витрати менше ніж 5 доларів на день за паритетом купівельної спроможності зріс з 3,3% у 2014 році до 5,8 % у 2015 році.

Уряд України здійснює заходи щодо посилення соціального захисту громадян, які працюють, та створення прозорих відносин між працедавцем та найманим працівником; формування сучасного трудового законодавства; підвищення вартості та мобільності робочої сили [16]. З метою врегулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів працівників та роботодавців на національному рівні представниками сторін соціального діалогу підписано Генеральну угоду про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні. Це має сприяти поліпшенню фінансового стану населення, зростання рівнів його добробуту та якості життя, а за рахунок відновлення довіри громадян до фінансово-кредитних установ збільшиться притік вільних грошових коштів для фінансування житла.

Одним із головних чинників фінансового забезпечення ринку житлової нерухомості є капітальні інвестиції у житлове будівництво. Капітальні інвестиції у житлові будівлі – інвестиції у будівництво житлових будівель, реконструкцію та капітальний ремонт діючих житлових будівель з урахуванням витрат на придбання та монтаж устаткування, що забезпечує їх функціонування, а також інвестиції у придбання нових житлових будівель, які не були у користуванні, їх окремих частин та незавершених будівництвом об'єктів житла [17, с. 107]. Обсяги цих інвестицій змінюються у часі, а також суттєво відмінні по регіонах України. Так, капітальні інвестиції у житлове будівництво (в поточних цінах) в Україні зросли з 25754 млн. грн. у 2010 р. до 45610 млн. грн. в 2015 р. або на 77,1%. Більш ніж у два рази вони збільшилися у Волинській, Закарпатській, Львівській, Миколаївській, Рівненській, Хмельницькій, Черкаській областях, а зменшилися лише у двох – Запорізькій і Херсонській. Слід зазначити, що динамічні порівняння по Донецькій і Луганській областях в багатьох випадках є некоректними через те, що з 2014 р. статистичні дані є тільки по контрольованій території.

Коефіцієнт співвідношення питомої ваги регіону за обсягом капітальних інвестицій в житлове будівництво і чисельністю населення є свого роду індикатором інтенсивності цих інвестицій. Оскільки існує

значна варіація співвідношення питомої ваги регіону за капітальними інвестиціями та чисельністю населення, вважаємо доцільним згрупувати регіони, використовуючи такі інтервали значень коефіцієнта: до 0,50; 0,51-1,00; 1,01-1,50; 1,51-2,00; понад 2,00 (табл. 1).

Таблиця 1 - Групи регіонів відповідно до коефіцієнта співвідношення питомої ваги за капітальними інвестиціями у житлове будівництво і чисельністю населення

2010			2015		
Кількість регіонів у групі	Регіони	Коефіцієнт	Кількість регіонів у групі	Регіони	Коефіцієнт
До 0,50					
6	Дніпропетровська	0,47	8	Дніпропетровська	0,41
	Донецька	0,36		Донецька	0,03
	Запорізька	0,41		Запорізька	0,18
	Кіровоградська	0,44		Кіровоградська	0,33
	Луганська	0,26		Луганська	0,06
	Миколаївська	0,26		Миколаївська	0,40
				Сумська	0,48
		Херсонська	0,30		
0,51-1,00					
11	Вінницька	0,97	8	Вінницька	0,75
	Волинська	0,95		Житомирська	0,65
	Житомирська	0,63		Одеська	0,53
	Закарпатська	1,00		Полтавська	0,73
	Полтавська	0,67		Рівненська	0,97
	Рівненська	0,86		Харківська	0,57
	Сумська	0,81		Черкаська	0,70
	Харківська	0,63		Чернігівська	0,64
	Херсонська	0,70			
	Черкаська	0,60			
	Чернігівська	0,66			
1,01-1,50					
4	Львівська	1,11	4	Волинська	1,18
	Одеська	1,17		Закарпатська	1,11
	Тернопільська	1,24		Львівська	1,50
	Хмельницька	1,07		Тернопільська	1,30
0,51-2,00					
2	Івано-Франківська	1,78	2	Івано-Франківська	1,70
	Чернівецька	1,54		Чернівецька	1,53
Понад 2,00					
2	Київська	3,63	3	Київська	3,32
	м. Київ	3,71		Хмельницька	2,19
				м. Київ	3,67

Джерела: [17; 18; 19; 20]

Отже, як в 2010 р, так і в 2015 р. до групи регіонів з дуже низьким коефіцієнтом (до 0,50) належали шість областей – Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська і Миколаївська, в 2015р. через помітне зменшення коефіцієнта до них приєдналися Сумська і Херсонська області. Високі значення коефіцієнта притаманні Івано-Франківській, Чернівецькій, Київській областям і місту Києву, а в Хмельницькій області коефіцієнт зріс більше ніж удвічі. Таким чином, сформовано групи регіонів з низькою, середньою та високою інтенсивністю капітальних інвестицій в житлове будівництво.

Інтенсивність капітальних інвестицій в житлове будівництво характеризується також їхнім обсягом в розрахунку на одну особу по регіонах. В Україні цей показник у 2010-2013 рр. зріс на 45,6%, в 2013-2015 рр. – на 16,5%, загалом у 2010-2015 рр. – на 69,9%. Більше ніж удвічі відбулося зростання у Волинській, Закарпатській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській і Черкаській областях, а в Хмельницькій – більше ніж утричі. Зменшилися значення показника в Одеській і Херсонській областях (відповідно на 13,5% і 17,6%). Оскільки існує значна варіація капітальних інвестицій в житлове будівництво на одну особу по регіонах України, вважаємо доцільним перейти до номінальної шкали шляхом визначення рангу кожного регіону у порядку зростання. Для встановлення рейтингу регіону за капітальними інвестиціями в житлове будівництво на одну особу використовуємо шкалу рангів: 1-9 низький рейтинг; 10-17 – середній рейтинг; 18-25 – високий рейтинг (табл. 2).

Таблиця 2 - Рейтинг регіонів України за капітальними інвестиціями в житлове будівництво на одну особу

Регіони України	Рейтинг		
	2010	2013	2015
Вінницька	Середній	Середній	Середній
Волинська	Середній	Середній	Високий
Дніпропетровська	Низький	Низький	Низький
Донецька	Низький	Низький	Низький
Житомирська	Низький	Низький	Середній
Закарпатська	Середній	Високий	Середній
Запорізька	Низький	Низький	Низький
Івано-Франківська	Високий	Високий	Високий
Київська	Високий	Високий	Високий
Кіровоградська	Низький	Низький	Низький

Продовження Таблиці 2

Регіони України	Рейтинг		
	2010	2013	2015
Луганська	Низький	Низький	Низький
Львівська	Високий	Високий	Високий
Миколаївська	Низький	Низький	Низький
Одеська	Високий	Середній	Низький
Полтавська	Середній	Середній	Середній
Рівненська	Середній	Середній	Середній
Сумська	Середній	Середній	Низький
Тернопільська	Високий	Високий	Високий
Харківська	Низький	Середній	Середній
Херсонська	Середній	Низький	Низький
Хмельницька	Високий	Високий	Високий
Черкаська	Низький	Низький	Середній
Чернівецька	Високий	Високий	Високий
Чернігівська	Середній	Середній	Середній
м. Київ	Високий	Високий	Високий

Джерела: [17; 18; 19; 20]

Отже, впродовж досліджуваного періоду стабільно низький рейтинг за капітальними інвестиціями в житлове будівництво на одну особу притаманний Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській, Луганській і Миколаївській областям, середній – Вінницькій, Полтавській, Рівненській, Чернігівській областям, високий – Івано-Франківській, Київській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій областям і м. Києву. Підвищення рейтингу відбулося у Волинській, Житомирській, Харківській і Черкаській областях, а зниження – в Одеській, Сумській і Херсонській областях.

Регіони України суттєво відрізняються як за введеною в експлуатацію загальною площею житла, так і динамікою цього показника. Так, загалом по Україні в 2010-2015 рр. відбулося зростання на 28,4%, при цьому найбільший приріст був у Волинській (+88,0%), Львівській (+81,5%), Рівненській (+74,4%), Тернопільській (+66,7%) областях, а зменшення – у Запорізькій (-29,9%), Одеській (-1,2%), Сумській (-13,7%), Харківській (-7,7%) і Херсонській (-37,9%) областях. Проведений економіко-статистичний аналіз стану й особливостей введення в експлуатацію житла свідчить про доцільність визначення також економіко-соціальних факторів, які впливають на можливості фінансування покупки житла громадянами.

Пріоритетними завданнями банків на чолі з центральним банком є відновлення кредитування як населення, так і суб'єктів господарювання за рахунок зниження рівня системних ризиків, покращення макроекономічних показників, нормалізації боргового навантаження більшості компаній, збільшення обсягів продаж. Цьому сприяє перехід на нові правила оцінки кредитних ризиків, які визначено Постановою НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 р. за № 351 [21]. У відповідності з новим підходом запроваджується оцінка ризиків на основі збитків, очікуваних упродовж наступних 12 місяців, а також усувається низка прогалин поточного регулювання, які давали банкам можливість уникати визнання кредитного ризику, адекватного якості активів. Це сприятиме підготовці банків до вчасного та повного запровадження нового стандарту фінансової звітності IFRS 9 (фінансові інструменти) від початку 2018 року і посилить захист прав кредиторів [22, с. 5].

В сучасній економіці корпоративні взаємовідносини між банками і будівельними компаніями активізують іпотечне житлове кредитування, оскільки перетворюють звичайну банківську операцію на форму кредитування безпосередніх інвесторів із забезпеченням права вимоги за інвестиційним договором. Тим не менше, банківські установи досі не воліють ризикувати через нестабільність реальної ситуації в країні і тому обмежують зазначених суб'єктів ринку у праві отримання позики.

Державна іпотечна установа розробила та передала на розгляд Кабінету Міністрів України запровадження такого фінансово-кредитного механізму забезпечення житлом громадян України, як надання житлової нерухомості у фінансовий лізинг [23]. Основними перевагами цього механізму є відсутність першого внеску за житло та отримання можливості проживання в квартирі відразу після укладання лізингової угоди з Державною іпотечною установою. Зауважимо, що житло у фінансовий лізинг передається після завершення його будівництва, проведення внутрішніх оздоблювальних робіт та встановлення необхідного устаткування. Передбачається, що джерелами фінансування Державною іпотечною установою програми фінансового лізингу будуть фінансові ресурси, залучені під державну гарантію, передбачену державним бюджетом України.

Висновки. З урахуванням постулатів Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року [24] щодо економічного зростання можна визначити такі позиції розвитку ринку житла:

По-перше, технології й економічна інтеграція приносять вигоди багатьом країнам, але цими благами користуються не всі країни. Відповідно до постулатів інклюзивної економіки для підтримки своєї життєдіяльності кожна людина повинна мати доступ до продуктів харчування, води, одягу, охорони здоров'я, енергоресурсам і житлу. Недостатня інклюзивність росту економік призводить як до нерівності результатів, так і до нерівності можливостей. Відповідно недостатня інклюзивність проявляється в нерівному доступі до зайнятості й базових послуг, зокрема таких як охорона здоров'я чи житло.

По-друге, активний пошук адекватних нових механізмів, стратегій, інструментів і технологій [25; 26], націлених на взаємодію суб'єктів процесу житлового кредитування, сприятиме фінансуванню програм «Надання державної підтримки для будівництва (придбання) доступного житла», «Надання пільгового довгострокового державного кредиту молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла», «Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників на будівництво (реконструкцію) та придбання житла». Потребує особливої уваги гарантування прав власників житла, що здобувається громадянами, а також розробка типових методик землекористування й житлової забудови.

По-третє, для забезпечення розробки і впровадження ефективних технологій фінансування розвитку ринку житла доцільно вдосконалювати правовідносини щодо регулювання діяльності банківських та небанківських фінансово-кредитних установ, обігу іпотечних цінних паперів, активізації діяльності органів державної реєстрації прав власності, нотаріату, спеціалізованих іпотечних агентств і органів місцевого самоврядування. Це сприятиме подоланню фрагментації правової й інституціональної бази на ринку житла.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Геєць В. М. Особливості взаємозв'язку економічних та політичних трансформацій на шляху до реконструктивного розвитку економіки України / В. М. Геєць // Економіка України. – 2017. – № 10. – С. 3–17.

2. Бутко М. П. Біфуркаційний стан державного ядра України в умовах реалізації євроінтеграційного курсу / М. П. Бутко // Економіка України. – 2017. – № 10. – С. 49–64.
3. Онищенко В. П. Соціальні передумови економічного розвитку України / В. П. Онищенко // Економіка України. – 2017. – № 9. – С. 19–37.
4. Рупа Дуттагупта, Стефания Фабрицио, Давиде Фурчери, Света Саксе. Рост, который приносит благо всем: факты, факторы, инструменты. 20 сентября 2017 года. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/np/blog/2017/092017r.pdf>.
5. Li Hongbin, Loyalka Prashant, Rozelle Scott, Wu Binzhen. Human Capital and China's Future Growth. *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 31. No. 1. Winter 2017. P. 25–48.
6. Obstfeld Maurice, Taylor Alan M. International Monetary Relations: Taking Finance Seriously. *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 31. No. 3. Summer 2017. P. 3–28.
7. Директор-распорядитель МВФ Кристин Лагард настоятельно призывает к действиям по укреплению роста мировой экономики и формированию инклюзивной экономики стран (10 июля 2017 г.). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/ru/news/articles/2017/07/08/pr17271-lagarde-urges-action-to-strengthen-global-growth-and-build-inclusive-economies>.
8. Леоненко П. М. Формування загальної та національної архітекτονіки фінансової науки / П. М. Леоненко, В. М. Федосов, П. І. Юхименко // Фінанси України. – 2017. – № 6. – С. 87–108.
9. Родіонова Лариса. Напрями розвитку економічної теорії на початку ХХІ ст. / Лариса Родіонова // Вісник ТНЕУ. – 2014. – № 2. – С. 159–170.
10. Лютий І. О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг: монографія / І. О. Лютий, О. М. Юрчук. – К.: Знання, 2011. – 357 с.
11. Колмакова О. М. Забезпечення інвестиційними ресурсами будівництва житла з метою скорочення його вартості / О. М. Колмакова, В. В. Смачило // Комунальне господарство міст. – 2013. – № 108. – С. 97–104.
12. Манцевич Ю. М. Концептуальний прогноз розвитку житлового будівництва в Україні на фоні загальної кризи містобудування / Ю. М. Манцевич // Економіка та держава. – 2015. – № 4. – С. 6–10.
13. Сафонов Ю. М. Про механізми залучення та джерела фінансування інвестицій у будівництво житла в Україні / Ю. М. Сафонов, В. Г. Євсєєва // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 16. – С. 18–21.

14. Гайдуцький А. Як Україні подолати вплив людського капіталу / А. Гайдуцький. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/macrolevel/migranomika-hhi-stolittya-256261_.html.
15. Соціальні інвестиції – філософія нової державної політики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/socialni-investiciyi-filosofiya-novoyi-derzhavnoyi/>.
16. Звіт про хід і результати виконання програми діяльності Кабінету Міністрів України у 2016 році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249738720&cat_id=246711250
17. Житлове будівництво в Україні у 2010-2015 роках. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К.: 2016, 70 с.
18. Житлове будівництво в Україні у 2007-2013 роках. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К.: 2014, 106 с.
19. Населення України за 2015 рік. Демографічний щорічник. Державна служба статистики України. – К.: 2016, 114 с.
20. Населення України за 2010 рік. Демографічний щорічник. Державна служба статистики України. – К.: 2011, 442 с.
21. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова НБУ від 30.06.2016 р. за № 351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/document/download?docId=33378802>.
22. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс]. – 2016. – Вип. 2. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40819104>.
23. Уряд надав ДІУ право запроваджувати нові житлові програми (29.08.2017). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250227073&cat_id=244274160.
24. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249629697.
25. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія / Опарін В. та ін.; за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. – Київ: КНЕУ, 2016. – 695 с.
26. Україна. Економічний огляд. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/publication/economic-update-spring-2017>.